

SAHRA ALTI AFRIKA İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

Ahmet Mahir YENER*

Çeviren: Ufuk TEPEBAŞ

Ekselansları,
Saygıdeğer konuklar,

Afrika kıtası sahip olduğu nüfusu, zengin doğal kaynakları, geniş arazisi ve çok sayıda gelişmekte olan ülkeyi bünyesinde barındırmasının yanı sıra dünyanın ekonomik istikrarı ve büyümesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Buna rağmen 1950–2000 dönemine ait göstergelere bakıldığında, kıtanın Gayri Safi Milli Hâsılası'nın (GSMH) dünya ekonomisindeki payının, ihracattaki ve kıtaya yönelik dış yatırımlardaki azalmanın etkisiyle endişe verici boyutlara ulaştığını söylemek mümkündür.

Kıtanın ekonomik büyüme oranının oldukça düşük olması ve doğrudan yabancı yatırımlarda görülen azalma, Afrika'nın diğer kıtalarla kıyaslandığında dünya ticaretindeki payının oldukça gerilerde kalması sonucunu da beraberinde getirmektedir.

Bunun yanı sıra Afrika'nın son beş yılı aşkın bir dönemde ise kıtanın nispeten yüksek büyüme oranları yakaladığını, dış yatırımlardaki akışın ve ihracattan elde edilen kazançların arttığını söylemek mümkündür.

Kıtanın genel ekonomik performansına ilişkin göstergelere bakıldığında bölgesel anlamda kısmi bir iyileşmeden söz etmek mümkündür.

Bugüne kadar görülen olumlu gelişmeler, yoksulluğun azaltılması ve dünya ekonomisiyle bütünleşmenin artırılması hususlarında ancak sınırlı bir etki yapabilmektedir.

900 milyonu aşan bir nüfusa sahip olan Afrika kıtasının Gayri Safi Milli Hâsılası ancak 800 milyar dolar civarındadır. Bu da günlük gelirin bir dolardan daha az olduğu anlamına gelmektedir. Afrika, 450 milyar dolara yakın ticaret hacmi ile tüm dünya ticaretinden yalnızca %2,5'lik bir pay alabilmektedir.

***T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı**

Söz konusu veriler, Afrika'nın küreselleşme sürecinden sürekli olarak uzaklaştığına ve dolayısıyla da bölge halkının büyük çoğunluğunun sosyal açıdan dışlandığına işaret etmektedir.

Uluslararası alanda, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin bilinen çalışmalarının yanı sıra, "Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık" (NEPAD) gibi yeni girişimler çerçevesinde Afrika'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye, "G-8 Ülkelerinin Borç Yardımı Önerileri" ve BM'nin "Milyenyum Kalkınma Hedefleri" gibi Afrika'nın kalkınması doğrultusunda gösterilen çabaları memnuniyetle karşılamaktadır.

Şunu da samimi olarak belirtmek gerekirse, söz konusu girişimlerin, yoksulluğun azaltılmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına ilişkin etkilerinin sınırlı olacağı gerçeğini de göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

Esas itibarıyla bu tarz girişimlerin, Afrika ülkelerinin özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kıtaya doğrudan yatırımlar yapılmasına ve Afrika'dan ithal edilen mallara uygulanan ticari engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak sorumlu ve tutarlı iktisadi politikalar ile birlikte ele alınması gerekmektedir.

Afrika'nın dünya ticaretindeki payını %1 oranında arttırabilmesi halinde kıtanın bu ticareten elde edeceği kazancın, kıtaya yıllık olarak yapılan hibenin yaklaşık yedi katı tutarında olacağı tahmin edilmektedir.

Bizim görüşümüz, bu çerçevede Türkiye'nin tamamlayıcı dış ticaret yapısı ve "adil ticaret yoluyla serbest ticaret" vizyonu ile Afrika ülkelerinin kısır döngülerini kırmasına yardımcı olacak en uygun ülke olduğudur.

Bu bakımdan, Türkiye 2003 yılında "Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Arttırılmasına Yönelik Strateji"yi uygulamaya koymuştur. Söz konusu strateji, esasen bölgedeki yoksulluğun önlenmesine ilişkin katkı sağlamayı, sürdürülebilir kalkınmayı yakalamayı ve küreselleşme sürecinde kıtanın, merkezden uzaklaşmasını önlemeyi amaçlamaktadır.

Bu strateji doğrultusunda Türkiye'nin üzerinde durduğu hedefleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- (1) Afrika'ya yönelik olarak ticaret mekanizmaların geliştirilmesi,
- (2) Afrika'nın ihracat mallarının, hammaddelerden yarı mamul ve mamul mallara yönelik yüksek katma değerindeki yapısal dönüşümünün desteklenmesi,
- (3) Türkiye-Afrika arasındaki iş olanaklarının arttırılması hususunda mali kolaylıkların sağlanmasına yönelik mekanizmaların geliştirilmesi,
- (4) Bölgede yeni istihdam olanaklarının oluşturulması,
- (5) Afrika'nın teknoloji tabanının yükseltilmesi,
- (6) Kıtanın altyapısının geliştirilmesi,
- (7) Bölge ülkelerine yönelik olarak satın alma gücünün arttırılması,
- (8) Kıtadaki genel refahının desteklenmesi.

Belirlenen stratejinin içeriğiyle ilgili olarak Türkiye'nin bilhassa Sahra altı Afrika'ya yönelik olarak öne sürmüş olduğu hedefleri sıralayacak olursak;

- (1) Bölgedeki genel ticaret hacminin içinde Türkiye'nin payının arttırılması,
- (2) İhracat ve doğrudan yatırımlar aracılığıyla küçük ve orta ölçekli Türk şirketlerin, Afrika piyasasına girmelerinin teşvik edilmesi,
- (3) Türk imalat endüstrilerinin Afrika piyasalarında doğrudan ve verimli olarak yer almaları, hammaddelerde, ana ve ara ürünlerde dış kaynak kullanımının arttırılması ve bunların çeşitlendirilmesi,
- (4) Türk yatırımlarının bölgeye yönelmesi,
- (5) Teknoloji transferi,
- (6) Bölgede faaliyet gösteren Türk şirketlerinin faaliyetlerini arttırmaları.

Sıralanan bu hedeflerin gerçekleştirilmesi hususunda bölgeyle işbirliğinin arttırılması gerekmektedir. Türkiye'nin bu hususta kullanabileceği farklı enstrümanlar bulunmaktadır. Söz konusu enstrümanlar sınırlı olmamakla birlikte şu hususları içermektedir:

- (1) Ekonomik ve ticari ilişkiler açısından yasal çerçevenin tamamlanması,
- (2) Düzenli ikili istişarelerin gerçekleştirilmesi için gerekli mekanizmaların ortaya konulması ve bunların etkin olarak kullanılması,
- (3) Tercihli ve serbest ticaret anlaşmalarının neticelendirilmesi,

- (4) Teknik yardımın ve eğitim yardımının sağlanması,
- (5) Dünya Ticaret Örgütü'ne katılımın desteklenmesi,
- (6) Sergiler, fuarlar, satın alma komisyonları ve iş delegasyonları vasıtasıyla kamu ve özel sektörler arasındaki etkileşimin arttırılması,
- (7) Türk ticari bankalarının bölgeye yönelik faaliyetlerinin arttırılması,
- (8) Türk Eximbank'ın kredi faaliyetlerini uygun dönemlere yayması,
- (9) Türk şirketlerinin bölgede faaliyet göstermelerine yönelik olarak bazı hibelerin ve düşük maliyetli finansmanın teşvik edilmesi,
- (10) Afrika ülkelerinin belirli ihtiyaçlarına yönelik olarak gelişen ticaret, yatırım ve finans mekanizmalarına ağırlık verilmesi.

“Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Arttırılmasına Yönelik Strateji” çerçevesinde bizler, Afrika'nın yapısına uygun olarak siyasi istikrar, ekonomik görünüm, dış ticaret yapısı ile her ülkenin ya da bölgenin, bölgesel entegrasyon süreçlerini de göz önünde bulundurmak suretiyle ülkelere ve bölgelere yönelik programlar geliştirmekteyiz.

Bu yoğun faaliyetlerin, söz konusu programlar vasıtasıyla tamamlanmaları, dikkate değer başarılarla ulaşılmalarını da beraberinde getirmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye ile Afrika arasındaki ticaret hacminin geçtiğimiz yıl 10 milyar dolara ulaştığı ve son üç yıla bakıldığında ise mevcut hacmin iki katına yükseldiği görülmektedir.

Ticaret hacmindeki artış trendi bu yıl da devam etmektedir. 2006 yılının ilk sekiz ayındaki göstergeler 2005 yılının aynı dönemi ile kıyaslandığında, Afrika'ya yönelik ihracatımızda %26, Afrika'dan ithalatımızda ise %19'luk bir artışa işaret etmektedir.

Öte yandan Sahra altı Afrika ülkeleriyle ticaretteki artış oranının, Afrika geneliyle kıyaslandığında da daha yüksek olduğu görülmektedir. 2006 yılının ilk sekiz ayında söz konusu ülkelere yönelik ihracatımız %38, bu ülkelere ithalatımız ise %40 oranında artmıştır.

Üstelik bölgedeki Türk firmalar tarafından girişilen inşaat projelerinin yıllık tutarı, izlediğimiz stratejilerin bir sonucu olarak iki katına yükselmiş ve geçtiğimiz yıl söz konusu rakam 1 milyar doların üzerinde olmuştur.

Kıtadaki doğrudan Türk yatırımları 2003–2005 yılları arasında bir milyar dolara ulaşmıştır.

Türkiye, söz konusu strateji çerçevesinde sekiz Sahra altı Afrika ülkesiyle “Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları” imzalamıştır. Bu ülkeler; Tanzanya, Fildişi Sahilleri, Kenya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Moritanya, Madagaskar, Burkino Faso ve Malavi’dir.

Bunun yanı sıra Etiyopya ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile de “Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine Yönelik Anlaşmalar” imzalanmıştır.

Ayrıca Türkiye’nin gündeminde Mozambik, Sierra Leone ve Ekvator Ginesi ile de “Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları”nın 2007 yılının başlarında imzalanması planlanmaktadır.

Son üç yıl içinde Türkiye’nin 44 tane Afrika fuarına ulusal düzeyde katıldığı görülmektedir. Yine bunun yanında ticaret eşrafı ve tüketiciler tarafından da farklı sektörlerle yönelik olarak organizasyonlar düzenlenmektedir.

Buna ilaveten içinde bulunduğumuz 2006 yılında iki binden fazla Türk ve Afrikalı iş adamının katılımıyla “1. Türk-Afrika Dış Ticaret Zirvesi” düzenlenmiştir ki; bu zirve taraflar arasında ortak bir platform oluşturulması konusunda önemli bir fırsattır.

Gelecek yılın Mayıs ayında ikinci zirve İstanbul’da icra edilecektir. Bu da son derece memnuniyet verici bir gelişmedir ve zirveye Afrika bölgesinden daha geniş bir katılımın olması beklenmektedir.

Bayanlar ve Baylar,

Afrika’nın kalkınma çabalarına yönelik olarak verilen uluslararası desteğin çeşitlendirilmesi ve yeni çok taraflı olanakların arttırılması görüşünden hareketle, Türkiye’nin de uluslararası kurumlarla yakın işbirliği yapması gerekmektedir.

Türkiye’nin bu konuda dikkate alması gereken husus, bu tür girişimlerde söz konusu stratejinin uygulanmasında tamamlayıcı bir rol oynayabilmesidir. Bunun neticesinde,

Türkiye'ye kendi stratejisiyle ilgili olarak İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) ve İslam Kalkınma Bankası (İKB) tarafından da verilen destek arttırılmaktadır.

Yine Afrika'ya yönelik olarak belirlenen strateji çerçevesinde, bölgedeki sosyo-ekonomik projelerin gerçekleştirilmesi ve finansman imkânlarının çeşitlendirilmesi amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı ile İslam Kalkınma Bankası arasında bir "Anlayış Muhtırası" imzalanmıştır.

Bu çerçevede Türkiye ile İKB arasında kurulmuş olan Ortak Komite, Afrika'daki ortak projelerin gerçekleştirilmesi, uygun finansal yapılanma, sigorta ve bölge ülkeleri için garanti anlaşmalarının tamamlanmasına ilişkin çalışmaları yürütmektedir.

Ortak Komite'nin ilk toplantısı 1-2 Kasım 2006 tarihlerinde Ankara'da işbirliği atmosferi çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, Türkiye'nin Afrika'daki faaliyetleri konusunda finansal olanakların desteklenmesine yönelik bir "eylem planı" üzerinde mutabakata varılmıştır.

Saygıdeğer konuklar,

Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerimiz, yüzyıllar boyunca daima dostluk temeline dayalı olmuştur. Günümüzde de Türkiye, gelişmekte olan ekonomisi, nitelikli işgücü ve uluslararası piyasalardaki tecrübesi sayesinde Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini geliştirmektedir.

Afrika kıtası insanlığın doğduğu yer olmakla birlikte, insan gücüne ihtiyaç duyan birçok ülke açısından da vazgeçilmez bir kaynaktır.

Bundan ötürü şu hususu da göz önünde bulundurmak gerekirse, Afrika bölgesinde yaşayan insanların refahının sağlanması son derece önemli bir görevdir ve Türkiye de bu konuda azami desteği sağlayacaktır.

Son olarak sözlerimi Türkiye ile Afrika arasındaki işbirliğinin arttırılması konusunda bu kongreyi icra etmek suretiyle katkıda bulunan TASAM'a şükranlarımı sunarak tamamlamak istiyorum.

Teşekkür ederim.

SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİ İLE ÜLKEMİZ ARASINDAKİ MEVCUT ANLAŞMALAR

TİCARET ANLAŞMASI

ÜLKELER	İMZA TARİHİ	RG TARİHİ	RG SAYISI
SUDAN	05.07.1980	13.11.1980	17159
ZAİRE	16.06.1983	25.06.1984	18442
NİJERYA	08.10.1996	22.12.1996	22855
TANZANYA*	15.10.2004		

* Ticari İşbirliği Anlaşması

EKONOMİK BİLİMSEL VE TEKNİK İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

ÜLKELER	İMZA TARİHİ	RG TARİHİ	RG SAYISI
GAMBIYA	10.11.1988	14.02.1989	20080
NİJERYA	22.10.1986	31.01.1987	19358
SUDAN	02.08.1982	23.09.1982	17821
ZAİRE	16.06.1983	21.06.1984	18438
KAMERUN*	04.03.2002	04.09.2002	24866
FİLDİŞİ SAHİLİ **	08.06.2005		

* Ekonomik, Teknik ve Ticari İşbirliği Anlaşması

** Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması

TİCARET, EKONOMİK VE TEKNİK İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

ÜLKELER	İMZA TARİHİ	RG TARİHİ	RG SAYISI
SIERRA LEONE	14.08.1979	28.11.1979	16823
SOMALİ	28.11.1980	24.06.1982	17734
CİBUTİ	01.06.1989	04.10.1989	20272
SENEGAL	03.12.1992	05.02.1993	21487
ETİYOPYA	09.09.1993	23.11.1993	21767
GİNE	31.01.1997	02.05.1997	22977
GANAL	30.04.1997	01.08.1997	23067
ERİTRE	18.12.1997	31.05.1998	23358
ÇAD	14.12.1999	31.03.2000	24006
MALİ	18.03.1999	19.12.1999	23911
UGANDA	01.09.2000	02.04.2005	25774
KONGO CUM.	28.09.2000	05.04.2005	25777
GABON*	21.09.2000	03.04.2005	25775
KENYA **	12.10.2004		
G. AFRİKA C. **	03.03.2005		
MORİTANYA	24.05.2005		
MADAGASKAR	24.07.2005		
BURKİNA FASO	01.08.2006		
MALAVİ	05.10.2006		

* Genel Ticaret, Ekonomik, Kültürel ve Teknik İşbirliği Anlaşması

** Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması

YATIRIMLARIN KARŞILIKLI TEŞVİKİ VE KORUNMASI ANLAŞMASI

ÜLKELER	İMZA TARİHİ	RG TARİHİ	RG SAYISI
NIJERYA	08.10.1996	-	-
SUDAN	19.12.1999	-	-
ETİYOPYA	16.11.2000	08.03.2005	25749
G.AFRİKA C.	23.06.2000	01.04.2005	25773

ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ ÖNLEME ANLAŞMASI

ÜLKELER	İMZA TARİHİ	RG TARİHİ	RG SAYISI
SUDAN	26.08.2001	17.09.2003	25232
G. AFRİKA C.	03.03.2005		
ETİYOPYA	02.03.2005		